

ULDERIKO DONADINI

(1894 – 1923)

KOKOT

MJESEČNIK ZA KNJIŽEVNOST I UMJETNOST

ZAGREB, 1. KOLOVOZA 1916.

GOD. I.

SADRŽAJ:

BROJ 1.

V. Donaloni: Savremena umjetnost. *Charles Baudelaire*: Moesta et errabunda. *U. Donaloni*: Čama. *P-ro.*: Umjetnički kritičari. Feljton: U izgradnji velegrada. Na krivo toranj. Savremenik. Hrvatske premijere. Odeon. Iz umjetničkog salona.

Savremena umjetnost

Život se manifestira u dinamici. Isključuje nepomične nazore. Volja je slaba prema promjenama, koje on donosi. Mora da se u njemu mijenja i vijest, koju se najviše može, da nazove konstantom duše. Na kvalitet njezin Evropejci su već davno blazirani, i može da ih još zadivi samo energija. Svijest o tome je pradžavna. Melankolično zvuči: nihil novi. Nepomičnost — premali elasticitet je bolest duše. Kad ćemo dočekati knjigu o njezinoj higijeni. Grci su dali samo naslove: Spoznaj sebe. Doživjeti i opjevati sebe samoga: moderna parafraza. »Imati mjeru« spada u ekonomiziranje s osjećajima. U djelovanju je naš poziv i konzervativnost može da postoji samo kao opreznost razvoja. U spoznanju je život, a ne u spoznaji. Ozbiljna je misao engleskog ironika Shawa: spasit ćemo se radom. Do boga je idealizovan pojam onoga s tako pokretljivom zjenicom, da sve vidi. Idemo cilju bivamo li mu slični. To da se nervozu nazove zdravljem budućeg čovjeka, jest simbolska formula života. Futuristička želja za ratom, jest histerični krik čovječanstva za promjenom i gibanjem, koja je jedina mogla biti uzrokom čežnji nekadašnjih umjetnika za univerzalnošću. Konstatovalo, se da se riječi moraju očistiti od praznovjerja, koje je ostalo na njima, dok su stvarale nešto, što više nije istinito.

»Kokot«, mjesečnik za književnost i umjetnost, god. I., br. 1 (1. kolovoza 1916)

SAVREMENA UMJETNOST

Život se manifestira u dinamici. Isključuje nepomične nazore. Volja je slaba prema promjenama, koje on donosi. Mora da se u njemu mijenja i svijest, koju se najviše može, da nazove konstantom duše. Na kvalitet njezin Europejci su već davno blazirani, i može da ih još zadivi samo energija. Svijest o tome je pradavna. Melankolično zvuči: nihil novi. Nepomičnost – premali elasticitet je bolest duše. Kad ćemo dočekati knjigu o njezinoj higijeni. Grci su dali samo naslove: Spoznaj sebe. Doživjeti i opjevati sebe samoga: moderna parafraza. »Imati mjeru« spada u ekonomiziranje s osjećajima. U djelovanju je naš poziv i konzervativnost može da postoji samo kao opreznost razvoja. U spoznanju je život, a ne u spoznaji. Ozbiljna je misao engleskog ironika Shawa: spasit ćemo se radom. Do boga je idealizovan pojam onoga s tako pokretljivom zjenicom, da sve vidi. Idemo cilju bivamo li mu slični. To da se nervozu nazove zdravljem budućeg čovjeka, jest simbolska formula života. Futuristička želja za ratom, jest histerični krik čovječanstva za promjenom i gibanjem, koja je jedina mogla biti uzrokom čežnji nekadašnjih umjetnika za univerzalnošću. Konstatovalo se da se riječi moraju očistiti od praznovjerja, koje je ostalo na njima, dok su stvarale nešto, što više nije istinito.

Ostarile su forme društvenog života. Tište nas, kao kaciga i željezni oklop. Da se dođe do slobodne misli, mora se prije posjedovati sloboda osjećanja, i forme u

kojim želimo da se manifestiramo ne smiju da budu tako pobrojene. Mi u životu stojimo jedan kraj drugoga, kao zatvorene knjige. Pitanja, koja upravljamo složena su po šablوني. Tako nam se i odgovara. Prije ne dajemo izjava, dok iza sebe ne osjetimo čitave redove. Treba smionosti, da se nosi haljina, koja nije skrojena, kao sve ostale. Treba da se u europskom centru netko sjeti, kako je ljeti ugodno hodati gologlav, da se i drugi na to odluče. Veća senzacija nego jedna nova opera bit će, ako netko dođe u kazalište gol. Za trice treba godine sporazuma. Tirani smo svojih vlastitih duša? Došla je generacija, koja hoće da poruši te uske okvire našoj naravi. Za par godina imat će futuristi internacionalu i zahtijevat će novu – Europu. Potencija jednog pokoljenja je samo baza drugom. Dioba rada je korisna za sve, štetna za jednoga, jer se plodovi napredovanja kupuju a ne dijele. U ideju se vjeruje, prima apsolutno, i nesporazumak je, što ona nalazi svoje pristaše-mučenike, a ne one, koji će se s njom poslužiti, samo zato, jer je privremeno najbolja. Tolika je želja za promjenom i doživljavanjem, da su mnogi poželjeli čak i rat. A kad je došao, htjelo se da ga se ugleda kao objavu. Zato će ga i malo njih vidjeti. Nove događaje treba gledati novim očima. Duša mora tražiti svoje gnijezdo u budućnosti, a ne u prošlosti. Čim smo se prije prilagodili prilikama, tim smo ih prije svladali. Stvarati otpor znači samo prestati u razvoju. Događaji obično prave nasilja u psihama. Misao, da se vrijeme i mi mijenjamo, ne smije zvučiti žalosno, nego istinito. Mora se već jednom početi da provađa ta nova osjećajna etika, gdje se mjesto dobra i zla uzima mjerilo istine ili neistine. Istine, kao da se do sada pronalaze samo zato da budu štampane. Na moderne stečevine znanosti moralo bi se isto tako brzo pristati, kao što se pristalo, da se vozi željeznicom, automobilom, da se upotrijebi br-

zovaj, telefon i t.d... Vjerovati se smije samo u ono, što je istinito. Novi događaji će svakim časom pridolaziti, bez obzira na to kamo i kako ih mi vrstamo. Negodovati znači samo gubiti vrijeme. Svejedno je zgražamo li se ili ne zgražamo nad nečim što se neizbježno moralo dogoditi. To novo moramo smjesta pribrojiti k našim iskustvima i dopustiti mu bez otpora, da nam preobrazi dušu. Fatalizam bio bi u svojim konturama uzgojan i po Europljane, kao i onaj karikirani Englez, što nastavlja, da piše svoj putopis i u onom času, kad se strmoglavljuje u ponor. I smrt, i misao na nju, i na ono poslije nje postoji samo u granicama života. Ratna psihi je sva ispunjena u očekivanju, osjećanju tako sterilnom i neproničnom, kao i strah. Velika je umjetnost znati dočekati nešto. U rezultatu spoznaja jednog umjetnika leže spoznaje društva, u kojem živi. On mora sve čuti i sve vidjeti, što se oko njega zbiva. Umjetnik, *koji stvara* živi sa svojim vremenom: pulzira. Njegove energije i mase i inspiracija čekaju, što će od njih zatražiti sadašnjost. Samo ovako veliki umjetnik može da bude savremen. Slikarski geniji renesanse mogli su da rade po narudžbi. Dostojevski *Idiota*, svoje najbolje djelo. U sadanjem ratu donese jedan dan toliko događaja, koliko u godinama mira tek nekoliko mjeseci. Treba snage da se podlože. Tko nije umjetnik ne može podnijeti toliki impuls. Vihor može dići valove samo na moru. Tko hoće da analizira sablast, mora biti junačan, da joj mirno gleda u oči. Velike umjetnine su objavljenja i umjetnik ih je morao sam da doživi. On mora posjedovati, ne univerzalnost u znanju, ali u shvaćanju i osjećanju. Novi doživljaji stvaraju nove osjećaje, a ovaj rat ne dopušta, da ga se obuhvati sa reminiscencijama na prijašnje ratove. On sav, objekt s tako novim protegama i konstrukcijom, otkrit će nam mnoge, koje smo dosada držali umjetnicima – ako se usude da ga

se taknu – nemoćnima i diletantima; otkrit će nam sav kvantitet njihovog umjetničkog osjećanja za posve nove događaje, a ne će moći da ga prešute, i posegnu za čim drugim toliko se svega taknuo i dao mu svoje patine. Nije ga vidio ni jedan slikar prijašnjih vjekova, da ga se slika onim bojama, nije ga doživio nijedan pisac, da bi se inspiriralo njegovim djelima: elementaran, osamljen i grandiozan stoji, puneći duše s posve novim osjećajima, za koje se mora imati snage, da ih se rekne onakovima, kakvi u istinu jesu, i vidovita oka da ih se naslika bojama u kojima su se prelili. On nam dopušta, da pobrojimo današnje prave umjetnike. Broj današnjih umjetnika stoji u obrnutom razmjeru spram pravih umjetnina, koje su dali. I kod nas. Kritična selekcija uspjela je. Rat je u svima nama probudio osjećanja. Još uvijek čekamo onoga, koji će moći, da kaže, kakva su bila.

* * *

Umjetnosti je u njezinom postanku određen cilj. On je religiozan. Prva pjesma bila je molitva i prvi kip bog. Tajna geneza tih djela izrečena je od Dostojevskoga: »Čovječanstvo će iskupiti ljepota«. (Bogovi su poslali smrtnike na svijet samo zato da lijepo govore). Ona ne poznaje onih crvenih granica na zemljopisnoj karti, ona je opće-čovječja. Njezin svijet se stvara sam po sebi, bez izbornika – popušta li joj se ili opire – jedan organizam, s jednim živčevljem i jednom kičmenicom. Ni smrt nije za nju granica, pa je tako od opstajanja, da može biti i sama za sebe. Svrhu tog njezinog opstojanja jedva da možemo i slutiti. Moguće su uvijek sve one ruke što su se jednom očajno ispružile za nečim nedokučivim i neznanim, bile ispružene za njom.

* * *

Dugo već traje njezina borba, i još danas ostali su kao slavni trofeji krhotine bijelih mramornih stupova i osakaćenih bogova. Pobjeda je njezina i osjećaji, koje je ona jednom stvorila, tonu kao zlato u dubine duše. Ona je sve što čovjek ostavlja za sobom.

* * *

Ima ih, koji s njom trguju i stvaraju karijere. Neprestano se pomnožavaju hrpe taštih glupana; vergli i gramofoni, instrumenti sotone grotesknosti; jednom kipu uvijek prijeti propast da ga poruši kakva propala ekzistencija u svojoj bestidnoj domišljatosti; zlobna i prodana piskarala nisu rijetkost; dotepeni skorojevići, hoće da svojom – novčarkom diktiraju ukus, a proroci i pravi umjetnici ne rađaju se i uvijek kao Buda iz kraljevske porodice. Bezbroj ruku uvijek se diže, da zapuši usta onomu, koji hoće da kaže istinu – tu najljuću ironiju. No ona će uvijek naći onoga, koji ne će dopustjeti, da ju metnu na sramotni stup. Da! Ona ih i nalazi! A to mogu da budu ljudi isto toliko religiozni i poštteni kao i umjetnici. Oni su prethodnici, da čiste putove, kojima će poći umjetnost na svoje trijumfne polaze.

* * *

Treba se nisko spustiti, da se govori hrpama uličnih znalčnika. Može se da bude tako praktičan, pa ne bilježiti svoje velike osjećaje, moći opstojati (dresirati se) u samoći, biti tako visoko opsjednut, pa turiti ruke u džep i maskirati se kao čovjek iz hrpe, i iz samotnih visina gledati

Ljubo Babić, *Izgradnja*, 1919.

u sve borbe, pristajanja i pobjeđivanja. Posve ničeanski
recept. Ali ona mora naći i onoga, tko će za nju istupiti.

* * *

Priznajemo, kako nam je neugodno što ćemo morati,
da se *obaramo* na sve ono, što nije umjetnost. (Služiti se
pedagoški kod nepopravljivih čak i ironijom.) I samo zato,
jer trebamo uspjeh, predajemo se kolporterima.

Prema: »Kokot«, mjesečnik za književnost i umjetnost I, br. 1.,
Zagreb, 1. kolovoza 1916., str. 1-4.